

La sàtira política en la televisió britànica: una sana tradició

 quaderndelesidees.press/la-satira-politica-en-la-televisio-britanica-una-sana-tradicio

Temps de lectura: 13 minuts

Fèlix Edo Tena

La sàtira és aquell ús de l'humor que serveix per a criticar els vicis de les persones, els defectes de les institucions o les incongruències dels costums. Se'n fot del capellà que predica una vida recta i austera mentre de portes endins gaudeix de manera obscena de sexe, beure i menjar; o ataca el polític progressista que promet públicament posar fi a les desigualtats mentre els seus afers privats estan plens de luxes derivats del poder. El propòsit satíric és exposar aquesta hipocresia amb la intenció moral d'inspirar un canvi. La sàtira es va instaurar com a gènere literari clàssic en l'Antiguitat, per exemple en els monòlegs de Juvenal o de Persi, que eren ferotges crítiques a persones i costums de la Roma del moment. Però també és una actitud que la podem trobar en diverses formes d'expressió artística, des de la comèdia antiga d'Aristòfanes fins a la literatura moderna, el cine o la televisió. Només es necessita una condició clara: certa dosi de llibertat, que hi haja una disposició a opinar sobre els afers públics i, sobretot, un públic disposat a gaudir de l'espectacle. Per això no és casualitat que fos practicada a la democràcia d'Atenes, on existien, encara que només per a uns privilegiats, aquestes condicions.

Un altre lloc i moment àlgid per a la sàtira és en l'Anglaterra moderna, bressol de la democràcia i del parlamentarisme liberals. És en aquestes coordenades que durant els segles XVII i XVIII Jonathan Swift i Alexander Pope van escriure novel·les i poemes que els servien per a criticar la condició humana en general i també per a manifestar crítiques explícites a enemics d'ells en particular. No podem ser exhaustius, però a partir d'aquest moment la sàtira s'ha practicat en llengua anglesa amb constància, com per exemple Lord Byron o Percy Shelley en alguns poemes o Charles Dickens, James Joyce o Aldous Huxley en algunes novel·les o passatges de novel·les. Així mateix, podem pensar en la premsa, mitjà que a Anglaterra sempre ha exhibit un humor d'excel·lent factura, com és el cas de la mítica *Private Eye*, un setmanari satíric creat el 1961 que es dedica a posar en ridícul els polítics hipòcrites a través de diàlegs esbojarrats en tires còmiques o a través d'afinades caricatures. De fet, aquesta riquesa i varietat de formes ens recorda la presència de l'esperit satíric en el vodevil, les cançons populars o les historietes; aquí podem destacar els dibuixos de Thomas Rowlandson, les sàtires del qual tenien una ambició artística i pedagògica destinada a les masses. D'aquí a la televisió, la fabulosa caixa de varietats, només hi ha un pas —no debades és un mitjà que pot reproduir la llibertat de formats de la revista, a la vegada que és molt útil per a l'humor visual i per al sonor. Justament, aquesta capacitat d'unir elements heterogenis ve ser utilitzada en el nou televisiu: *That Was the Week*

produït des de la British Broadcasting Corporation (BBC), el servei públic de ràdio i televisió del Regne Unit, que, cal no oblidar-ho, opera sota el mandat d'una Carta Reial que en garanteix la independència enfront de controls de tipus polític o comercial.

That Was the Week That Was implicava una audiència interessada en els afers polítics, és a dir, una ciutadania activa i conscient de la cosa pública. Entre els guionistes d'aquest llegendari programa de televisió hi ha dos dels integrants dels Monty Python, un grup que uns anys després va crear, també des de la BBC, el mític *Monty Python's Flying Circus* (1969-1974), un espai televisiu d'esquetxos breus que, tal com ha analitzat a la perfecció el company Guillermo Triguero, posseeix una forta càrrega de crítica social, a partir d'escenes que mostren situacions absurdes i gags hilarants. L'èxit d'aquestes dues propostes continuava, com hem vist, la tradició humorística britànica, que trobava en la televisió un espai ideal on desenvolupar-se. Bona prova d'això és que s'han continuat creant molts espais d'humor en aquest mitjà, i en concret molts espais de sàtira política. En podem destacar uns quants, de productes remarcables: *Yes Minister* (1980-1984) i la seua continuació, *Yes, Prime Minister* (1986-1987), *The New Statesman* (1987-1994) i *The Thick of It* (2005-2012). Tots tres tenen el format de sèrie en forma de comèdia de situació emmarcada en els despatxos dels polítics. I tots tres són programes satírics dedicats exclusivament a posar en dubte aspectes de la política en general i dels polítics britànics en concret.

YES MINISTER, L'ELEGÀNCIA DEL DIÀLEG MORDAÇ

Yes Minister, escrita per Antony Jay i Jonathan Lynn, posa especial èmfasi en la relació entre els polítics electes i els alts funcionaris públics i tot l'aparell burocràtic de què disposa l'Estat. Destaca pels seus diàlegs ràpids, plens de jocs de paraules, ironia i sarcasme. Ara bé, encara que és una comèdia (ja en els títols de crèdit veiem les divertides caricatures dels tres protagonistes), es basa en una recerca detallada sobre el funcionament del govern britànic. Els guionistes van consultar amb alts funcionaris i polítics, cosa que dota la sèrie d'una gran autenticitat. Precisament per això, molts espectadors, incloent-hi polítics reals com Margaret Thatcher, van elogiar-ne la precisió. De fet, *Yes Minister* mostra molt bé com els buròcrates, amb més experiència i astúcia, manipulen els polítics per a mantenir el control i preservar l'*statu quo*. Sir Humphrey, en particular, utilitza un llenguatge burocràtic ple de circumloquis que sovint resulta còmic per la seua absurditat, amb el qual, però, aconsegueix portar per on vol el polític protagonista de la sèrie.

Nigel Hawthorne, Paul Eddington i Derek Fowlds es recreen en els diàlegs, realment sofisticats, de *Yes Minister*.

Tanmateix, explicant les coses així no li fem un favor a *Yes Minister*, que, cal no oblidar-ho, és una sàtira i no està pensada per a contentar el polític de torn. A més a més, el seu visionat avui ens és molt útil perquè serveix per a comprendre algunes de les dinàmiques polítiques que han fonamentat el món occidental en les últimes dècades, encara que això implique canviar o matisar-ne certes inclinacions originals. Cal tenir en compte que la sèrie està creada precisament en temps del govern de Margaret Thatcher, que va ser nomenada primera ministra el 1979 i va ocupar el càrrec fins al 1990. Com tots sabem, Thatcher va promoure des de la dreta més conservadora una revolució: creia fermament en l'economia de mercat, en la llibertat individual i, sobretot, en la privatització d'empreses estatals i en el control de la despesa pública. L'objectiu era reduir la dependència de l'Estat, per la qual cosa va advocar per una disciplina fiscal estricta, i això significava la reducció de la despesa pública en àrees com els serveis socials i la promoció d'una gestió més eficient dels recursos estatals. Això incloïa retallades en subsidis i ajudes públics, i sobretot l'acomiadament de molt personal. Segons Thatcher la causa del declivi de la Gran Bretanya postimperial era l'alt nivell de despesa de l'Estat; per això va promoure unes polítiques que van socavar tots els èxits de la societat del benestar. De fet, va desmantellar la societat del benestar britànica, alhora que no va parar fins a demonitzar el concepte de «socialdemocràcia».

En *Yes Minister* hi ha escenes o capítols que serveixen per a riure's de la burocràcia i dels funcionaris, sempre amb la por de fons dels estats totalitaris i policíacs (hi ha referències a règims com el d'Adolf Hitler i a l'amenaça comunista soviètica, encara vigent en aquella època). I es tracten d'una manera humorística diversos assumptes de política, com quan es posen en solfa aspectes de la història anglesa, les difícils relacions d'aquest país amb Europa, les

està obsedit a acomiadar personal i retallar despeses. És a dir, aplica la ideologia del neoliberalisme, que era la ideologia que va instaurar Thatcher. Per això també hi ha capítols que estan dedicats a fer befa dels polítics neoliberals i de les seues incongruències evidents. A títol d'il·lustració, Hacker predica l'austeritat, però no pot resistir-se a rebre un privilegi de la universitat a la qual vol retallar el finançament; Hacker vol acomiadar xofers, però no vol prescindir del cotxe oficial; Hacker vol fer política, però queda com un carallot cada vegada que vol fer alguna cosa i se li recorda que ha retallat els fons públics que se n'ocupaven. Per tant, pareix que *Yes Minister* siga una sèrie que se'n fota dels funcionaris i dels buròcrates i, això no obstant, en realitat, vista avui en dia, quan l'educació i la sanitat públiques estan col·lapsades i sense recursos per culpa d'aquesta revolució conservadora, són aquests funcionaris i buròcrates qui ens recorden que la política exigeix fets i diners.

THE NEW STATESMAN, LA FORÇA DEL MAL GUST

Yes Minister, igual com la continuació que va tenir, combina humor verbal amb la presentació de situacions absurdes, però manté sempre un to sofisticat. No recorre a recursos físics ni a gags exagerats o de mal gust, típics de les sàtires més descarnades, sinó que confia, bàsicament, en la intel·ligència dels diàlegs. Al contrari, *The New Statesman*, produïda en aquest cas per la ITV, fa un pas endavant i sí que aposta per un to més salvatge. Els responsables són els guionistes Laurence Marks i Maurice Gran, que s'inventen Alan B'Stard (pronunciat *Bastard* en català), el polític més jove elegit per la Cambra dels Comuns. Ell mateix té un somni del qual no s'amaga: està a la política per a fer-se d'or; per això des del primer minut veiem com promou la corrupció i la maldat més absoluta a l'hora d'aconseguir els seus objectius —fins i tot arribarà a l'assassinat.

The New Statesman tampoc no renuncia a l'obscuritat com un element d'atac. Quant a això, destaquen les escenes del matrimoni de B'Stard, casat amb una dona bisexual ninfòmana que no dubta a enganyar-lo amb qui siga, igual com ell a ella. Així mateix, la sèrie es diferencia de *Yes Minister* pel que fa a l'element visual. Si la predecessora basa la seua força en uns guions basats eminentment en la paraula, sempre mostrats d'una manera molt estàtica i en escenaris recurrents, *The New Statesman* recorre a un treball visual i de muntatge més imaginatiu, amb, per exemple, més localitzacions en l'exterior. Tot amb una intenció clara relacionada amb el gaudi estètic. Aquí segurament es troba la marca de la televisió per a la qual es va produir, la ITV. Coneguda com a Channel 3, va ser creada el 1955 per la Independent Television Authority per a fer competència a la BBC, és a dir, va ser dissenyada per a trencar el monopoli de la televisió britànica. De fet, els programes que s'hi han fet sempre han tingut una marca visual que es diferencia de la marca de la BBC. No cal dir que sempre és millor que hi haja competència per a aconseguir una pluralitat de mitjans, i més si es parla de la importància de l'humor en la vida pública. En tot cas, cal assenyalar que *The New Statesman* va tenir molt d'èxit i va guanyar el premi BAFTA a la millor comèdia l'any 1991.

Alan B'Stard està encarnat per l'actor Rick Mayall, el qual és capaç d'atorgar al personatge la capacitat de seducció que ha de tenir un polític popular i, alhora, el cinisme de qui és, en realitat, un avariciós mesquí sense escrúpols. Al mateix temps, de vegades s'entreveu certa fragilitat en les seues accions o afectes, la qual, en cap cas dona peu a desenvolupar un sentiment positiu, sinó tot el contrari (en realitat, la suposada fragilitat prové de la por a no assolir els seus menyspreables objectius). Al cap i a la fi, B'Stard representa el pitjor de la política i de l'ésser humà. Cal afegir, a més a més, que està molt orgullós de representar el partit liberal i conservador, que a la sèrie vol dir ostentació de classisme, racisme i maldat. És aleshores quan els tocs liberals d'un Jim Hacker passen a ser, en la persona d'Alan B'Stard, directament mafiosos. Si de nou fem una lectura actual, *The New Statesman* és un atac directe a les polítiques de Margaret Thatcher, de qui hi ha més d'una referència directa: resulta divertidíssim el capítol on apareix la política enmig d'uns tripijocs. La lectura és molt lúcida perquè la sèrie ja apunta, en aquells anys noranta del segle XX, les contradiccions i mentides que sempre han caracteritzat la ideologia neoliberal i, sobretot, l'estat de depauperació moral a què s'estava portant la política. Podem recordar, si no, costums típics d'aquesta mena de polítics: els neoliberals reclamen austeritat i retallar l'Estat, però s'aprofiten sempre que poden dels mecanismes burocràtics per a enriquir-se; així mateix, promouen la llibertat, però són els primers a recórrer a la coerció si algú no està d'acord amb el que prediquen.

EL COR NIHILISTA DE *THE THICK OF IT*

La tercera sèrie en aquest recull de sàtires polítiques és *The Thick of It*, que també penja la llufa al govern britànic pel seu desgavell i, sobretot, per les manipulacions que es fan de l'opinió pública. Escrita i dirigitada per Armando Iannucci, ha estat descrita com la resposta del segle XXI

fora. De nou, els espectadors tenim la sensació que estem amagats a un armari i, a través d'una escletxa, podem ser testimonis de com es realitzen les filtracions a la premsa i de tota mena de tripijocs, com si ningú no fos conscient que aquestes males passades afecten milions de persones. Altrament, a *The Thick of It* trobem, igual com ja passava a *Yes Minister*, moltes referències a la realitat, com, en aquest cas, la hipocresia ideològica de Tony Blair o la grisor de Gordon Brown. Al capdavant, el protagonista de *The Thick of It*, Malcolm Tucker, està inspirat en qui va ser el portaveu de comunicació de Blair, Alastair Campbell, famós per les seues males maneres i, sobretot, pels seus pocs escrúpols a l'hora de difamar els contrincants.

Malcolm Tucker és el colèric i despietat representant del primer ministre a *The Nick of it*.

La diferència de *The Thick of It* respecte a *Yes Minister* és, igual com ja passava amb *The New Statesman*, el to. En aquest cas, ens trobem davant d'una sàtira molt descarnada, d'aquelles que a l'espectador se li queda un riure congelat davant les barbaritats que se'ns estan mostrant. A diferència de Jim Hacker, que era molt ingenu, però tenia un fons idealista, el que veiem ara és que, directament, la política és el refugi de la mediocritat, de la incompetència i de la hipocresia. No se'n salva ningú, no debades la sèrie també destaca la mesquinesa dels assessors o estratègs, és a dir, d'aquells que voleien al voltant del polític de torn i que només estan interessats en el benefici propi. Ara ja no tenim funcionaris que vetllen perquè la burocràcia continue endavant i, potser de retruc, faça que les coses funcionen. No, ara només hi ha aquest interès per a arribar a la posició política i enriquir-se. De fet, tot serveix per a aconseguir el poder o per a mantenir-se en el cor del poder (aquest «cor» podria ser una traducció de «the thick of it»).

en què els populismes i les *fake news* fan autèntics estralls a les societats occidentals. Així mateix, un altre element actual que aprenem del visionament de la sèrie és que no hi ha cap partit polític que se salve d'aquesta degradació. Ja no hi ha dretes ni esquerres, ni progressistes ni conservadors. El bipartidisme que ha imperat a moltes societats occidentals en les últimes dècades és una manera de mantenir un statu quo de clientelisme, de corrupteles i de poca eficàcia. Des d'aquest punt de vista, pareix que se'ns diga que ja no hi ha alternativa, sobretot si tenim en compte que el Teló d'Acer ja ha caigut i no hi ha l'amenaça comunista. Com ens han explicat els ideòlegs d'aquesta mala comèdia que és el neoliberalisme, la història ha acabat i el capitalisme no només és el relat guanyador, sinó que és l'únic relat possible. Això, evidentment, no s'ho creuen ni ells: *The Thick of It* n'és la prova fefaent.

CODA SERIOSA

Comptat i debatut, *Yes Minister*, *The New Statesman* i *The Thick of It* mostren d'una manera molt pertinaç l'evolució política que s'ha produït en Occident en les últimes dècades, des d'aquells anys vuitanta del segle XX on es van posar les bases del neoliberalisme fins als temps del populisme de dretes que triomfa arreu de les societats occidentals. Quant a això, *Yes Minister* és un producte especialment lúcid vist avui en dia perquè actua com una premonició del que havia de venir al segle XXI, en el qual estats d'arreu del món occidental han tingut polítics neoliberals que han desmantellat els respectius estats del benestar tot predicant una necessària austeritat. Els neoliberals, i això també queda molt clar en la sèrie, amb la seua obsessió per les retallades, promouen, literalment, l'antipolítica. És clar, si no hi ha política, qui s'encarrega de gestionar una escola de qualitat, uns hospitals equipats i unes infraestructures potents? I, sobretot, a qui demanem explicacions si fallen l'educació, la sanitat i les infraestructures? Thatcher deia que només cal tenir en compte les famílies i els individus, però això no deixa de ser una autèntica bajanada. I quan aquesta ideologia ha triomfat arreu del món, ens han dit que vivim temps postpolítics, cosa que significa, de retruc, que vivim uns temps despullats de sentit ètic o de narrativa històrica. Malauradament, en el món ple de conflictes que vivim avui en dia, quan la història comença a moure's de nou en forma de guerres, revolucions, migracions massives i canvis de paradigma, necessitem de nou la política i polítics de debò, i no en tenim.

Per altra banda, l'èxit d'aquestes sèries, sumat al fet que siguen tan actuals, confirma una vegada més la tradició satírica anglesa que ha anat conreant-se en diferents mitjans i que en la televisió ha trobat un espai ideal on desenvolupar-se. Ara bé, això no vol dir que les coses hagen estat fàcils, perquè igual com l'existència de la sàtira és un senyal de l'existència d'un bon ecosistema moral, d'una sana tradició cultural, sempre hi ha hagut els retrògrads que no la suporten, o bé perquè són el punt de mira dels creadors de sàtires, o bé perquè es consideren els guardians de no sé quina moral. És per això que, com sempre ha passat amb els humoristes satírics de totes les èpoques i tots els llocs. *Private Eye* o *That Was the Week That*

A sobre, en el segle XXI patim una estranya època de correcció política en la qual pareix que no es puga molestar ningú i s'haja de ser socialment respectuós amb tothom. És en aquest sentit que alguns polítics han considerat *The New Statesman* o *The Thick of It* com a productes ofensius i d'un evident mal gust. Però és que l'humor satíric mai no ha estat literal: sempre ha jugat amb l'exageració, amb l'absurd, amb el límit de les coses que es poden o no es poden dir. Avui, en canvi, pareix que tot ha de ser transparent, explicat, justificat, com si l'espectador fora tan babau que no poguera diferenciar entre ficció i realitat. Així mateix, la sàtira no ha estat mai un capritx: sempre ha acomplert una funció social. Ha servit com un espill que deforma, com un espai on podem reconèixer les misèries sense haver d'enunciar-les de manera seriosa. Per tot plegat, els creadors que són els responsables de les sèries comentades en aquest article estan en contra d'aquells que encara ens volen vendre que vivim en el millor dels mons possibles. Realment no hi ha res que ens incomode, ens pertorbe o ens parega ridícul? Quant a això, no cal ser gaire espavilat per a considerar que necessitem encara la llibertat d'expressió per a, almenys, assenyalar la quantitat ingent d'estafes polítiques que ens fabriquen contínuament. I cal molestar els responsables. En altres mots: l'humor resulta més necessari que mai per a poder continuar posant en qüestió les facetes del sentit comú i així desemmascarar les ximpleries i les injustícies. La llàstima és que, tot seguit, faria falta una reacció material que implicaria un canvi en la societat. I pareix que aquest canvi no arriba...

Si t'ha agradat aquest article i vols rebre un butlletí amb els nous articles que publiquem envia'ns el teu correu electrònic i et subscriuràs a la Newsletter de Quadern.

Nom (obligatori)

Correu electrònic (obligatori)

Marca la/les Newsletter/s a la/les que et vulguis inscriure (obligatori)

Quadern de les ideesCapital Natural

He llegit i acceptat les condicions establertes en [l'avís legal i política de privacitat](#).

[Fèlix Edo Tena](#)

Fèlix Edo Tena (1981) prové de Vilafranca (Els Ports). Es guanya les garrofes fent de professor en un institut públic, on ensenya als adolescents a llegir llibres, escoltar músiques i mirar pel·lícules. Escriu sobre literatura, música i cinema a revistes com Mètode o Serra d'Or. De la vida a Internet

[Llegir més](#)

Articles relacionats
